

Dyslexie Centraal

Handreiking voor de invulling van ondersteuningsniveau 2, 3 en 4 bij lees-/spellingproblemen en dyslexie

versie 3.0

EXPERTISECENTRUM
NEDERLANDS

Nederlands
Kwaliteitsinstituut
Dyslexie

Samenstelling van de werkgroep voor herziening 2021, versie 3.0:

Jolanda Roelfsema, NKD

Maud van Druenen, Expertisecentrum Nederlands / NKD

Chris Struiksmā, NKD

Evelien Krikhaar, Expertisecentrum Nederlands

Noor van der Windt, Expertisecentrum Nederlands

Joli Luijckx, Oudervereniging Balans

Het Expertisecentrum Nederlands en het NKD ontwikkelden in opdracht van Dyslexie Centraal de volgende documenten:

1. [Leidraad Ernstige Dyslexie: doorverwijzing van onderwijs naar zorg – versie 3.0](#)
2. [Handreiking voor de invulling van ondersteuningsniveau 2, 3 en 4 bij lees-/spellingproblemen en dyslexie – versie 3.0](#)
3. [Richtlijn omgaan met doublures bij de screening voor toegang tot specialistische dyslexiezorg – versie 2.0](#)
4. [Leerlingdossier dyslexie – versie 5.0](#)
5. [Format handelingsplan technisch lezen/spelling ondersteuningsniveau 3 – versie 1.0](#)

Deze documenten zijn te vinden zowel op www.nkd.nl als op www.dyslexiecentraal.nl.

© 2021

Colofon

Deze handreiking is ontwikkeld in opdracht van het *Masterplan Dyslexie* en nader bijgesteld in versie 3.0 in het kader van het *Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie* ([Dyslexie Centraal](#)) door het Nederlands Kwaliteitsinstituut Dyslexie en het Expertisecentrum Nederlands.

Inleiding

Iedere leerling krijgt de juiste begeleiding vanuit het onderwijs om tot optimale prestaties te komen. Bij (ernstige) lees- en/of spellingproblemen wordt de begeleiding in het onderwijs in stappen geïntensiveerd, met indien nodig tijdelijke ondersteuning vanuit de zorg.

Dit is het doel en de opdracht voor de ketenpartners die betrokken zijn bij leerlingen met lees-/spellingproblemen en dyslexie binnen het onderwijs en de zorg.

In deze handreiking geven we eerst een concrete uitwerking van de manier waarop de begeleiding van deze leerlingen op ondersteuningsniveau 2 en 3 op school, in samenwerking en afstemming met ouders, kan worden vormgegeven. We helpen scholen zo om op een kwalitatief goede manier invulling te kunnen geven aan deze extra ondersteuning, zodat zij passende hulp voor leerlingen met lees- en spellingproblemen kunnen realiseren.

Als de begeleiding op school na de ingezette intensivering onvoldoende effect sorteert en er bij de leerling een toenemende achterstand te zien is, ook bij intensieve ondersteuning, dan is er sprake van handelingsverlegenheid bij de verdere aanpak in het onderwijs. Voor verdere effectieve hulp aan de leerling kan het dan nodig zijn om er specialistische hulp vanuit de zorg bij te halen. In die gevallen kan een vermoeden van ernstige en hardnekkige lees- / spellingproblemen ofwel dyslexie opkomen. De school onderbouwt haar vermoeden met een beschrijving van de geboden hulp op de verschillende ondersteuningsniveaus en de (toets)resultaten van de leerling.

Als specialistische hulp vanuit de zorg wordt ingeschakeld zal er eerst diagnostisch onderzoek plaatsvinden, waarna al dan niet de diagnose dyslexie wordt gesteld. Onderwijs, ouders en zorg zijn nu samen aan zet: de diagnosticus koppelt – met toestemming van de ouders – de onderzoeksbevindingen en bijkomende adviezen terug naar de school en samen wordt gezocht naar een passende aanpak voor deze specifieke leerling. Als er een dyslexiebehandeling geïndiceerd is, worden het onderwijsaanbod en het zorgaanbod op elkaar afgestemd. De dyslexiebehandeling neemt het onderwijs niet over, maar is erop gericht om de lees-/spellingontwikkeling die op school is vastgelopen zo te stimuleren, dat deze weer op gang komt. De dyslexiebehandeling is in die zin ondersteunend aan wat het onderwijs doet. De zorgverlener maakt tijdens de diagnostiekfase een analyse, presenteert de analyse aan ouders en onderwijsfunctionarissen en brengt specifieke expertise in. In onderlinge afstemming komen de verschillende partijen tot een gezamenlijke visie met als doel voor deze leerling in deze contexten (in de zorg, op school en thuis) de meest passende ondersteuning te realiseren.

In deze handreiking gaan we niet alleen in op ondersteuningsniveau 2 en 3, maar ook op ondersteuningsniveau 4. Meer specifiek: op de rol die de school, de zorgverlener en de ouders hebben in de periode na de diagnostiek en tijdens en na afloop van de behandeling. Hoe kan een optimale onderlinge afstemming en samenwerking tussen de verschillende partijen gerealiseerd worden?

De uitwerking van deze handreiking past binnen het denkkader van het programma *Met andere ogen* van de Coalitie Passend onderwijs -Jeugdhulp- Zorg, specifiek opgezet voor de samenwerking tussen jeugdzorg en onderwijs vanuit de uitgangspunten van het programma *Juiste Zorg op de Juiste Plek*. Het programma *Met andere ogen* zet in op een ononderbroken ontwikkeling van ieder kind. Ouders, scholen, gemeenten en aanbieders van jeugdhulp leveren daaraan als partners, ieder vanuit de eigen taak, hun bijdragen en zorgen zo voor een integrale aanpak, passend bij dit specifieke kind. 'Inclusief, passend en zo nabij mogelijk', 'partnerschap en regievoering' en 'samen steeds beter worden' zijn aanvullende leidende principes (zie ook: www.aanpakmetandereogen.nl). Deze principes zijn ook van toepassing op de samenwerking tussen onderwijs en zorg bij lees-/spellingproblemen en dyslexie.

In deze handreiking wordt eerst het kader van het werken met ondersteuningsniveaus vanuit het continuüm van onderwijs en zorg geschetst. In Hoofdstuk 1 worden, op grond van wat nu bekend is uit onderzoek en praktijk, werkzame componenten voor lees- en spellingbegeleiding beschreven. In Hoofdstuk 2, 3 en 4 worden respectievelijk ondersteuningsniveau 2, 3 en 4 concreet uitgewerkt.

Continuüm van onderwijs en zorg

Het continuüm van onderwijs en zorg (Struiksmā, 2005) stelt een integrale aanpak voor en laat zien welke stappen het onderwijs en eventueel de zorg zouden moeten zetten voor leerlingen met (ernstige) lees- en/of spellingproblemen. In het continuüm worden zogenaamde ondersteuningsniveaus aangeduid waarbinnen stappen onderscheiden worden.

ONDERSTEUNINGSNIVEAU	STAP	BASISONDERSTEUNING
Niveau 1 Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband	1 Kwaliteit instructiegedrag en klassenmanagement	
	2 Juist gebruik van effectieve methodes ¹	
	3 Gebruik leerlingvolgsysteem	
Niveau 2 Extra begeleiding in de klas door de leerkracht (zwakste 25% van de leerlingen)	4 Vaststellen van potentiële uitvallers en voldoende differentiatie en extra instructie in de klas	
Niveau 3 Specifieke interventies die afgestemd zijn op hiaten, uitgevoerd en/of ondersteund door de lees-/spellingsspecialist op school	5 Vaststellen leerlingen met ernstige lees-/spellingproblemen en aanbieden specifieke interventie individueel of in een klein groepje (intensieve, planmatige en doelgerichte begeleiding)	
	6 Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid: vermoeden van dyslexie	
Niveau 4 Diagnostiek en behandeling door zorgverlener (zwakste 4% van de leerlingen)	7 Vaststellen van dyslexie (psychodiagnostisch onderzoek)	
	8 Gespecialiseerde dyslexiebehandeling	

Figuur 1: Continuüm van onderwijs en zorg (naar Struiksmā, 2005)

Het continuüm gaat uit van gestapelde ondersteuning. Dit houdt in dat – afhankelijk van de ernst van de problematiek – de leerling een passend onderwijsaanbod krijgt met zo nodig steeds een intensiveringsstap erbij. Er zijn leerlingen die alleen lees- en spellingonderwijs in klassenverband nodig hebben (ondersteuningsniveau 1; ON1). Andere leerlingen hebben meer moeite met lezen en/of spellen en hebben daarnaast o.a. verlengde instructie nodig om de groepsdoelen te bereiken (ondersteuningsniveau 2; ON2). Voor een deel van de leerlingen is dat voldoende. Maar er zijn ook leerlingen die daar bovenop behoefte hebben aan een nog

¹ Lees- en spellingmethodes verschillen onderling in hoe gemakkelijk of moeilijk ze het u maken om te intensiveren naar ON2.

intensievere en systematische aanpak (ondersteuningsniveau 3; ON₃). Als bij deze leerlingen vervolgens een flinke achterstand blijft bestaan ondanks intensivering van de begeleiding in het onderwijs, dan kan er een vermoeden van dyslexie rijzen en kan er door een zorgverlener diagnostiek en waar nodig behandeling worden uitgevoerd (ondersteuningsniveau 4; ON₄). Gestapelde ondersteuning houdt in dat ondersteuning op voorgaande niveaus blijft doorgaan – wanneer er een specifieke interventie op ON₃ wordt geboden blijft de ondersteuning op ON₁ én ON₂ ook doorgaan – en het impliceert dat een leerling afhankelijk van de ondersteuningsbehoeften meer of minder hulp en begeleiding kan krijgen.

ON 1, 2 en 3 behoren op alle scholen tot de basisondersteuning binnen passend onderwijs. De basisondersteuning wordt zo ingevuld, dat ON 1, 2 en 3 elkaar versterken. Dat vraagt om passende inzet van personele en financiële middelen. Het onderwijs faalt niet als het binnen de onderwijscontext alleen niet lukt om *alle* kinderen te leren lezen. Er zullen altijd kinderen zijn die aanvullend hier op gespecialiseerde zorg nodig hebben om minimaal op een functioneel niveau te leren lezen. Door een effectieve invulling van de ondersteuningsniveaus wordt deze groep zo klein mogelijk gehouden!

Ondersteuningsniveau 1 (ON₁): Goed onderwijs in klassenverband

De basis is goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband, dat wil zeggen: adequaat ingericht effectief lees- en spellingonderwijs op groepsniveau. Op ON₁ gaat het om het effectief gebruik van de methode, het bieden van voldoende tijd voor lees- en spellingonderwijs, het zo nodig herhalen van de klassikale instructie, de kwaliteit van de instructie, het klassenmanagement en het hanteren van een leerlingvolgsysteem.

Ondersteuningsniveau 2 (ON₂): Extra begeleiding in de klas

Wanneer de leerling onvoldoende profiteert van het basisaanbod (ON 1), wordt het lees- en spellingonderwijs voor deze leerling geïntensiveerd. Wat is nu het onderscheid tussen ON₁ en ON₂? ON₂ is een intensivering van ON₁: verlengde en verdiepte instructie, herhaling in kleinere stappen, specifiek van inhoud en met meer oefentijd en meer begeleide inoefening. Het doel van ON₂ is dan ook dat de leerling de aansluiting met de methode, en daarmee met de groep, kan behouden. De effectiviteit van de ondersteuning van de leerkracht en de bestede leertijd bepalen het succes van ON₂. Het gaat erom de leerling zo te ondersteunen en begeleiden, zodat deze de volgende stap binnen het curriculum op tijd kan maken en de leerling – binnen de bandbreedte die de school daarvoor heeft vastgesteld – de aansluiting met de groep behoudt (convergente differentiatie). Binnen ON₂ is de tijd die daaraan wordt besteed geen normatief criterium (wordt niet voorgeschreven), maar staat ten dienste van bovengenoemd doel. In een aantal gevallen kan overwogen worden om de begeleiding te stoppen als de leerling weer aansluiting heeft bij de groep. Voor andere leerlingen moet serieus gedacht worden aan verdere

intensivering in de vorm van ON3. In hoofdstuk 2 wordt het tweede ondersteuningsniveau verder uitgewerkt.

Ondersteuningsniveau 3 (ON3): Specifieke lees- en spellinginterventies

Wanneer ON1 en ON2 er niet toe leiden dat de leerling het tempo van de groep kan bijhouden, maar zijn lees- en/of spellingontwikkeling stagneert, moeten meer specifieke interventies geboden worden. *Specifiek* houdt in dit geval in dat de gekozen interventie past bij de leerling en diens ondersteuningsbehoeften en is afgestemd op hiaten in diens lees- en/of spellingontwikkeling. Om dit helder te krijgen is een nadere analyse van het lees- of spellinggedrag nodig. De keuze voor de aanpak is individueel afgestemd op grond van de gesignaleerde hiaten. Met andere woorden, de interventie is bewust gericht op juist die elementen in het lees- en spellingproces waar de leerling laat zien er moeite mee te hebben. ON3 is een zoektocht naar de juiste aanpak voor precies die ene leerling. Daarom vraagt deze zoektocht bij voorkeur om een individuele aanpak. In de organisatie van de interventie is het mogelijk om, afhankelijk van de ondersteuningsbehoeften van de leerling, beredeneerd te kiezen voor of een individuele of een groepsgewijze (max. 4 leerlingen) aanpak. ON3 wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 3.

Ondersteuningsniveau 4: Diagnostiek en behandeling door zorgverlener

Wanneer de lees- en/of spellingontwikkeling achter blijft lopen ondanks gestapelde zorg waaronder goed uitgevoerde en voldoende intensieve interventie op ON3 worden de lees-/spellingproblemen hardnekkig genoemd: de lees- en/of spellingontwikkeling stagneert en de leerling profiteert niet of nauwelijks van de geboden interventie. De school onderbouwt de achterstand en de hardnekkigheid door toetsresultaten te rapporteren en de geboden ondersteuning op niveau 1, 2 en 3 op navolgbare wijze te documenteren in een leerlingdossier, bijvoorbeeld het [Leerlingdossier dyslexie](#). De zorgverlener stelt vervolgens vast of er inderdaad sprake is van ernstige, hardnekkige en specifieke lees- en spellingproblemen waardoor de diagnose dyslexie gesteld kan worden én gaat na of de problematiek dusdanig ernstig dat er een behandeling vanuit de zorg nodig is. Ook wanneer een leerling in een diagnostiek- of behandeltraject bij een zorgverlener zit en in de periode na de behandeling blijft de school verantwoordelijk voor het bieden van goed lees- en spellingonderwijs op alle niveaus. In overleg met de zorgverlener en de ouders wordt gezocht naar de optimale invulling daarvan. Zowel onderwijs, ouders als zorg zijn blijvend betrokken bij de leerling.

In onderstaande [infographic](#) is de werkwijze voor de verschillende ondersteuningsniveaus visueel weergegeven.

Ondersteuning bij lezen en spellen op school

Bij leerlingen met lees- en spellingproblemen is intensieve en passende begeleiding in het onderwijs nodig. Tijdens de begeleiding komt er zicht op het tempo waarin de vaardigheid van de leerling groeit en op de hardnekkigheid van eventuele problemen. Hierbij wordt ondersteuning geboden op verschillende niveaus. Om hiermee aan de slag te gaan zijn er verschillende handreikingen en andere documenten ontwikkeld en te vinden op www.dyslexiecentraal.nl

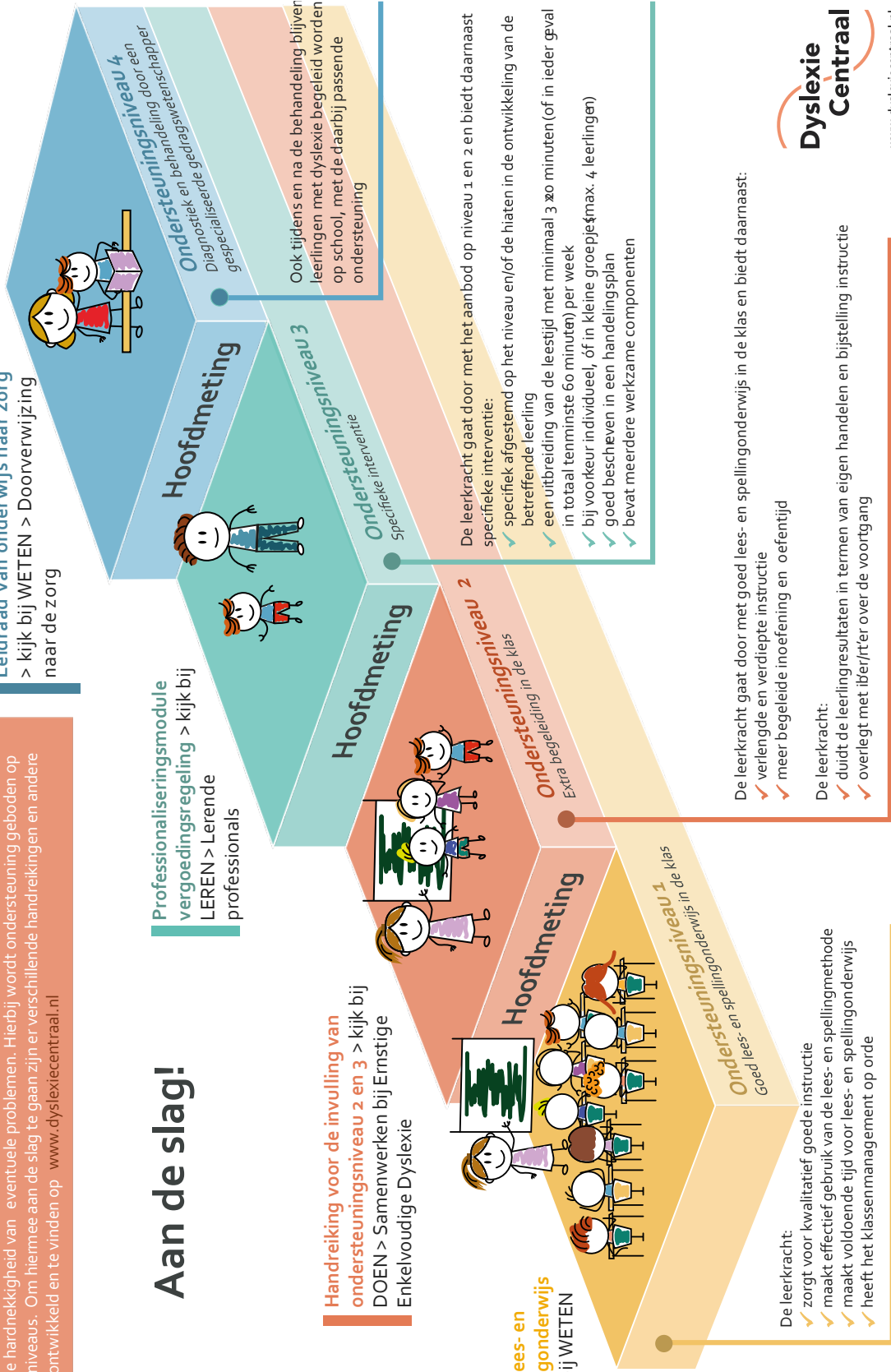
Aan de slag!

Professionaliseringsmodule
vergoedingsregeling > kijk bij
LEREN > Lerende
professionals

Leidraad van onderwijs naar zorg
> kijk bij WETEN > Doorverwijzing
naar de zorg

Handreiking voor de invulling van
ondersteuningsniveau 2 en 3 > kijk bij
DOEN > Samenwerken bij Ernstige
Enkelvoudige Dyslexie

Goed lees- en
spellingonderwijs
> kijk bij WETEN

De leerkracht gaat door met goed lees- en spellingonderwijs in de klas en biedt daarnaast:

- ✓ verlengde en verdiepte instructie
- ✓ meer begeleide inoefening en oefentijd

De leerkracht:

- ✓ duidt de leerlingresultaten in termen van eigen handelen en bijstelling in instructie
- ✓ overlegt met leerkracht/er over de voortgang

1. Werkzame componenten extra ondersteuning bij lezen en spellen

Op basis van onderzoek en praktijkervaring kan een aantal algemene kenmerken van een effectieve aanpak bij lees- en spellingproblemen worden onderscheiden. Deze kenmerken gelden voor begeleiding op elk niveau, dus zowel op ON 1, 2 als 3. Hieronder volgt een overzicht van effectieve kenmerken. Dit helpt enerzijds om beredeneerde keuzes te maken om gerichte ondersteuning te kunnen bieden, en anderzijds om kritisch te kijken naar de kwaliteit van de uitgevoerde ondersteuning. Zie voor meer informatie over kenmerken van een effectieve aanpak o.a. de *Protocolen Leesproblemen en Dyslexie* (Expertisecentrum Nederlands), de [Brede vakinhoudelijke richtlijn dyslexie](#) (Scheltinga e.a., 2021) en de [Overzichtsstudie naar de effectiviteit van preventie en interventie in het basisonderwijs](#) (Scheltinga & Elderenbosch, 2021).

Voor invulling en evaluatie van een effectieve aanpak zijn vanuit Dyslexie Centraal ook de volgende materialen en instrumenten beschikbaar:

- [Effectief handelen op ondersteuningsniveau 3: een beknopte onderbouwing](#)
- [Keuzehulp effectieve interventies ondersteuningsniveau 3 – lezen en spellen](#)
- [Checklist kwaliteitsaanpak – Professioneel handelen op ondersteuningsniveau 3 – lezen en spellen](#)

Hieronder worden een aantal werkzame componenten van extra ondersteuning bij lezen en spellen kort beschreven. Niet alle hier genoemde aspecten hoeven overigens in elke aanpak terug te komen om deze effectief te maken.

De aspecten vormen met elkaar een cyclische aanpak, waarbij elke leerstofeenheid eerst wordt doorlopen, voordat de leerling 'ruimte' heeft om zich op nieuwe leerstof te kunnen richten.

- **Taakgericht:** Er wordt gewerkt met letters, klanken, woorden, teksten.
- **Systematisch:** Planning van activiteiten wordt afgestemd op de leerdoelen op korte en lange termijn, waarbij wordt uitgegaan van een beredeneerde opbouw in moeilijkheidsgraad.
- **Expliciet:** De leerstof wordt in kleine stapjes aangeboden waarbij de leerkracht/lees-/spellingspecialist het gewenste lees- en schrijfgedrag precies voordoet en moeilijkheden stapsgewijs bespreekt. De leerkracht/lees-/spellingspecialist doet het voor, de leerkracht/lees-/spellingspecialist en de leerling doen het samen en daarna doet de leerling het alleen.
- **Herhaling:** Leren gaat van verwerven, bereiken van accuratesse, versnellen door automatiseren naar flexibel toepassen of generaliseren. Herhaling is voor alle leerlingen nodig, maar leerlingen met lees- en/of spellingproblemen moet nog vaker in aanraking komen met letters en woorden om tot automatisering te komen.

- **Fonologisch georiënteerd:** Er wordt steeds gewerkt met aandacht voor de kwaliteit, met name de gedetailleerdheid, van de fonologische representaties van woorden (zie Box 1).
- **Oefenen op (letter-/klank-), woord-, zins- en tekstniveau:** Na elke introductie van een nieuwe moeilijkheid wordt er op verschillende niveaus geoefend.
- **Eerst goed, dan snel (tempoverhoging, blijvend aandacht voor accuratesse):** Eerst aandacht voor goed, daarna voor vlot en daarna voor geautomatiseerd (zo goed als aandachtvrij).
- **Aandacht voor woordstructuur:** Instructie moet niet alleen gericht zijn op het hele woord, maar ook op de woordstructuur en de eenheden binnen een woord (medeklinkerclusters, morfemen zoals -lijk en -heid).
- **Aandacht voor lees- en spellingmotivatie:** Door te werken aan verbeteren van lees- en spellingcompetentie.
- **Aandacht voor gerichte feedback:** Feedback is afgestemd op het doel: Hoe doet de leerling het nu (*feedback*)? Wat wil de leerling bereiken (*feedup*)? Wat moet de leerling daarvoor doen (*feedforward*)? en de basisbehoeften van de leerling.
- **Aandacht voor generalisatie:** Werken aan flexibele toepassing in nieuwe situaties.

Fonologisch bewustzijn is de vaardigheid om op foneemniveau de klankvorm van een woord te manipuleren. Bepalend is de kwaliteit of mate van gedetailleerdheid van de fonologische informatie van woorden zoals ze zijn opgeslagen in het lange termijngeheugen. We noemen dit ook wel de fonologische code van woorden. Er staat limonade en de leerling leest /nimonade/, er staat tong, de leerling leest /ton/. Mogelijk kent de leerling de lettercombinatie /ng/ nog niet als grafeem, maar het is ook mogelijk, dat /ton/ voor deze leerling de fonologische code van het woord tong is. Het betrekken van geschreven woorden én van het schrijven van woorden in de aanpak is dé manier om leerlingen meer bewust te laten worden van de fonologische structuur van woorden waardoor er een (meer) specifieke fonologische code van woorden ontstaat en auditieve deelvaardigheden zich ontwikkelen.

Box 1 Toelichting 'fonologisch georiënteerd' (zie voor meer informatie ook *Diagnostiek van technisch lezen en aanvankelijk spellen* [DTLAS] - Struiksma, Van der Leij, & Vieijra, 2018).

2. Ondersteuningsniveau 2 (ON2): Extra begeleiding in de klas

Intensivering van het onderwijsaanbod. Extra ondersteuning binnen de groep onder verantwoordelijkheid van de leerkracht voor de zwakste 25% van de leerlingen.

ON2 richt zich op de zwakste 25% van de leerlingen. In Box 2 hierna wordt uitgewerkt hoe deze groep kan worden geïdentificeerd. Het doel van ON2 is primair dat de leerling de aansluiting met de methode, en daarmee met de groep, behoudt. Het gaat erom de leerling te ondersteunen en begeleiden zodat de leerling de volgende stap van het curriculum mee kan maken en de lees- en spellingontwikkeling voortgaat. Verlengde instructie is het bieden van meer herhaling in kleinere stappen, specifiek van inhoud en met meer oefentijd en meer begeleide inoefening. ON2 is daarmee een intensivering, de zogenaamde verlengde instructie en begeleide inoefening, die wordt ingezet wanneer de leerling onvoldoende ontwikkeling doormaakt en daardoor ook de aansluiting bij het groepsproces dreigt te verliezen. Tijd is hierbij een zeer bepalende factor die ertoe doet. Binnen ON2 staat de leertijd ten dienste van het doel (er is geen normatief criterium aan de hoeveelheid tijd gekoppeld). De begeleiding wordt voortgezet tot de leerling (weer) aansluiting bij de groep heeft. Als een leerling ondersteuning op niveau 2 krijgt, worden ouders hierover geïnformeerd. Het is nodig ouders direct te betrekken als er zich opvallendheden in de ontwikkeling van hun kind voordoen. In onderlinge afstemming kan gekeken worden wat ouders thuis kunnen doen om hun kind te helpen. Tijdig informeren en afstemmen draagt eraan bij dat iedereen over dezelfde informatie beschikt en verwachtingen afgestemd kunnen worden.

Een kwalitatief goede invulling van ON 1 en 2 op schoolniveau heeft een zeer belangrijke functie in het voorkomen van overmatig leesuitval. Door te investeren in ON 1 en 2 wordt het aantal leerlingen dat aanvullende specifieke ondersteuning in onderwijs en eventueel zorg ontvangt, zo klein mogelijk gehouden. Dat is essentieel in het beheersbaar en behapbaar houden van het aantal kinderen dat interventie op ON 3 krijgt en het aantal kinderen dat doorstroomt richting specialistische zorg.

Normatieve criteria ondersteuningsniveau 2

Ondersteuningsniveau 2 is:

- Verlengde instructie: een intensivering van de instructie door de leerkracht (herhaling in kleinere stappen, extra feedback en gelegenheid tot extra verwerking).
- Uitbreiding van de leertijd (zie hierboven)
- Het verlengen van de door de leerkracht geboden begeleide inoefening.

De geboden hulp wordt beschreven in een groepsplan en bevat meerdere werkzame componenten (hoofdstuk 1). Deze wordt na minimaal 10 en maximaal 12 weken geëvalueerd.

Bij ON2 wordt aangesloten bij de aanpak die in de klas gebruikt wordt, behorend bij de methode. Deze kan eventueel aangevuld worden met andere materialen, mits deze aansluiten bij de methode. In alle gevallen bevatten deze meerdere werkzame componenten zoals beschreven in hoofdstuk 1.

Als gesproken wordt over de zwakste 25% van de leerlingen, kan dat op twee manieren worden uitgewerkt.

1. De eerste is dat u een genormeerde toets gebruikt en als grenswaarde de score neemt die in de normtabel staat: bij de zwakste 25% is de grenswaarde dus gelijk aan de ruwe score die overeenkomt met de hoogste D-score die op een toets kan worden behaald. Het aantal leerlingen dat onder die waarde scoort, zegt iets over de kwaliteit van uw lees-/spellingonderwijs, ON1. Ze komen allemaal in aanmerking voor ON2. Landelijk scoort een kwart van alle leerlingen lager dan de grenswaarde. Als dat in uw groep de helft of meer is, doet u het minder goed dan uw gemiddelde collega. Zijn het er echter maar drie, gemiddeld is dat 10%, dan doet u het beter. Als u de effectiviteit van het onderwijs op uw school met elkaar bespreekt, is het aan de school om te bepalen of ze tevreden is met dit 'kengetal'.
2. Bij de andere manier van werken stelt u vast welke leerlingen het zwakste kwart vormen. Vervolgens stelt u vast welke ruwe toetsscore de grens tussen zwakste kwart en betere driekwart markeert. Die score noemen we de voldoende standaard. Het zwakste kwart van de leerlingen komt in aanmerking voor ON2, ongeacht hun score. Als u de effectiviteit van het onderwijs op uw school met elkaar bespreekt, is het aan de school om te bepalen of ze tevreden is met dit 'kengetal', het niveau van de voldoende standaard.

Als u met deze werkwijzen een beetje kunt spelen, kunt u ook kiezen voor een mengvorm, bijv. uw voldoende standaard komt overeen met de maximale score die landelijk door 40% van de leerlingen gehaald wordt, maar daar kiest u voor omdat u vindt dat u dat van uw leerlingpopulatie mag eisen. Het betekent praktisch gezien, dat u het percentage leerlingen dat in uw klas voor ON2 in aanmerking komt, op 25% houdt en dat u de lat voor uw groep/school hoger legt.

Maar het tegenovergestelde kan ook gebeuren: u toetst alle leerlingen en er blijkt niet één leerling onder de voor uw groep geldende voldoende standaard te scoren. Na een korte fase van euforie gaat het besef ontstaan, dat de lat op uw school (veel) te laag ligt. Dit blijkt in de praktijk een lastige notie.

Box 2 Het bepalen van de 25% zwakste leerlingen²

² Zie voor meer informatie over effectief omgaan met data de publicatie *Duiden en doen voor het basisonderwijs* - Struiksmā, 2012, CED groep en *Opbrengstgericht werken in 4D (Data, Duiden, Doelen, Doen)* 2021, CED-groep

3. Ondersteuningsniveau 3 (ON₃): Specifieke lees- en spellinginterventies

Extra intensieve en systematische aanpak door het inzetten van specifieke interventies. De leerkracht en lees-/spellingspecialist stemmen inhoud en aanpak af voor de zwakste 10% van de leerlingen.

Wanneer de lees- en/of spellingontwikkeling stagneert, ondanks adequaat onderwijs en begeleiding op ON₂, moeten meer specifieke interventies worden geboden. *Specifiek* houdt in dit geval in dat de gekozen interventie past bij de leerling en diens ondersteuningsbehoeften en speciaal is afgestemd op diens hiaten in de lees- en/of spellingontwikkeling. Met andere woorden: de gekozen interventie is specifiek gericht op juist die elementen in het lees- en spellingproces waar de leerling aantoonbaar moeite mee heeft. Als een leerling ondersteuning op niveau 3 krijgt, worden ouders hierover om te beginnen geïnformeerd. Samen met de ouders wordt bekeken wat zij thuis kunnen doen om hun kind te helpen. Ouders kunnen een rol spelen bij het extra oefenen en bovendien samen met de leerkracht en de lees-/spellingspecialist een signaleerfunctie vervullen met betrekking tot het effect van de extra ondersteuning op het welbevinden, het zelfbeeld en het zelfvertrouwen van een kind.

Normatieve criteria ondersteuningsniveau 3

Ondersteuningsniveau 3 is:

- Specifieke interventie die afgestemd is op de hiaten in de ontwikkeling van de betreffende leerling(en), zoals vastgesteld op grond van een foutenanalyse.
- Intensieve en systematische toepassing van deze specifieke interventie.
- Uitbreiding van de leestijd met minimaal 3 x 20 minuten (of in ieder geval in totaal tenminste 60 minuten) per week.
- Geboden door een gekwalificeerde professional (zie Box 3).
- Bij voorkeur individueel om goed aan te kunnen sluiten bij de ontwikkeling van de leerling, óf in kleine groepjes (max. 4 leerlingen) met leerlingen met vergelijkbare hiaten in de ontwikkeling en vergelijkbare ondersteuningsbehoeften.

De geboden hulp wordt beschreven in een handelings- of groepsplan (zie Box 4) en bevat meerdere werkzame componenten (hoofdstuk 1). Ze wordt na minimaal 10 en maximaal 12 weken geëvalueerd. Daarna volgt er een tweede periode van 10-12 weken intensieve begeleiding.

Wie mag de begeleiding geven op ondersteuningsniveau 3?

- Lees-/spellingspecialist (intern begeleider, remedial teacher, logopedist, bevoegd leerkracht met aanvullende opleiding: o.a. master SEN, basiscursus leesspecialist CED-Groep, leergang leescoach en leesspecialist CPS)
- Leerkracht, in samenspraak met één van bovengenoemde lees-/spellingspecialisten of een orthopedagoog of psycholoog met als specialisatie leerproblemen. De lees-/spellingspecialist, orthopedagoog of psycholoog dient dan ten minste betrokken te zijn bij het opstellen van het handelingsplan en bij de evaluatie.
- Onderwijsassistent, mits de inhoud en wijze van aanbieden van de begeleiding nauwkeurig is beschreven en is inge oefend en in voldoende tijd onder supervisie is uitgevoerd (Oostdam, Blok en Boendermaker, 2012) en een specialist (lees-/spellingspecialist, orthopedagoog of psycholoog) betrokken is bij het opstellen van het handelingsplan en het volgen van de ontwikkeling gedurende de interventie.
- Wanneer de school moeite heeft ondersteuningsniveau 3 op een juiste manier in te richten, kan dit extern ingevuld worden, bijvoorbeeld door inzet van een externe lees-/spellingspecialist. Dit wordt bekostigd door de basisschool en niet door ouders. De begeleiding valt onder de verantwoordelijkheid van de basisschool.

Box 3 Normatieve criteria voor het bieden van ondersteuningsniveau 3

Opmerkingen bij Box 3:

- De leerkracht wordt gezien als generalist in het onderwijs. Het bieden van ON3 doet een beroep op meer specialistische vaardigheden die niet alle leerkrachten – logischerwijs – bezitten. Als de uitvoering wel bij de leerkracht wordt gelegd, dan is de samenwerking met een specialist een voorwaarde.
- De begeleiding mag niet worden gegeven door een leesouder, een oudere leerling of leesmaatje. Bij sommige interventieprogramma's is in de instructie bij het programma aangegeven dat er gewerkt kan worden met bijvoorbeeld ouders en oudere leerlingen als tutor of oefenmaatje. Een voorwaarde hierbij is dat de tutor de instructies van het programma nauwkeurig volgt. De lees-/spellingspecialist blijft echter altijd betrokken bij en verantwoordelijk voor de inrichting en uitvoering van de daadwerkelijke begeleiding en de monitoring van de vooruitgang. Dat betekent dat de lees-/spellingspecialist bepaalt of en in welke mate er (bijvoorbeeld aanvullend of deels) ook gewerkt kan worden met tutores, en dat deze werkwijze onder zijn of haar verantwoordelijkheid valt.

Normatieve richtlijnen voor een handelingsplan:

- De beginsituatie is aangegeven (nulmeting)
 - Welke toets is afgenomen en wat was het resultaat (score, niveau)?
 - Waar laat de leerling uitval zien? (foutenanalyse, mag ook los beschikbaar zijn).
- Er zijn SMART-O-doelen opgesteld voor deze individuele leerling
 - De doelen zijn specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdsgebonden, onderwijsbaar.
 - Wat moet worden verbeterd? (bijv. uitbreiden letterkennis, fonologische vaardigheden, verbeteren leesaccuratesse, verhogen leestempo, beheersen regel open en gesloten lettergreep).
 - Er wordt aangegeven wanneer er met welke toets(en) wordt geëvalueerd.
- Er is beschreven hoe de hulp wordt georganiseerd
 - Wie geeft de begeleiding? (lees-/spellingspecialist, leerkracht, onderwijsassistent)
 - Op welke momenten en hoe lang?
 - In welke periode/aantal weken wordt de hulp geboden?
 - Hoe groot is de groep leerlingen die tegelijkertijd begeleiding krijgt?
 - In welke ruimte? (In of buiten de klas? Op de gang, in RT-ruimte etc.)
- Hoe wordt het doel bereikt? Welke materialen en methodes worden op welke manier gebruikt?
- Evaluatie
 - Welke toets is afgenomen?
 - Wat is het resultaat?
 - Zijn de doelen bereikt?
 - Vervolg?

Box 4 Normatieve criteria voor een groeps-/handelingsplan

Opmerkingen bij Box 4:

- Bij het beschrijven van de geboden hulp gaat het er nadrukkelijk om dat de gemaakte, inhoudelijk keuzes navolgbaar worden verantwoord. De relatie van de werkzame componenten met de ondersteuningsbehoeften van de leerling staat centraal.
- De gekozen groeps grootte bij interventies op ON3 wordt helder beargumenteerd.
- Indien de geboden hulp wordt beschreven in een groepsplan wordt de specifieke afstemming op de leerling in kwestie expliciet beschreven; de namen van andere leerlingen worden geanonimiseerd.

- Voorbeelden van SMART-O geformuleerde doelen zijn:

NIET	WEL
Klank-tekenkoppeling beter.	Tweetekenklanken 80% beheersing.
Minder spellend lezen.	Percentage spellend gelezen woorden in M ₄ -teksten van 40% naar 20%.
Auditieve synthese oefenen.	80% beheersing van auditieve synthese op MKM-niveau.
De leesmotivatie verbeteren	Leesmotivatie stijgt op een schaal 1-10 van 5 (zoals X bij aanvang zelf heeft benoemd) naar 7.

- Voor het vastleggen van de hulp op ON₃ kan gebruik gemaakt worden van een groepsplan of een handelingsplan, bijvoorbeeld het [Format handelingsplan technisch lezen/spellen ondersteuningsniveau 3](#). Het [Leerlingdossier dyslexie](#) kan gebruikt worden om een leerling met ernstige lees-/spellingproblemen aan te melden bij een zorgverlener.

4. Ondersteuningsniveau 4 (ON4): Diagnostiek en behandeling door een zorgverlener

Diagnostiek en eventueel behandeling door een zorgverlener bij die leerlingen die ondanks intensieve begeleiding een ernstige, toenemende achterstand laten zien. **Onderwijs, zorg én ouders werken samen en stemmen onderling af.**

In deze handreiking gaan we niet alleen in op ondersteuningsniveau 2 en 3, maar ook op ondersteuningsniveau 4. Meer specifiek: op de rol die de school, de zorgverlener en de ouders hebben in de periode na de diagnostiek en tijdens en na afloop van de behandeling. Hoe kan een optimale onderlinge afstemming en samenwerking tussen de verschillende partijen gerealiseerd worden?

Als er een dyslexiebehandeling geïndiceerd is, worden het onderwijsaanbod en het zorgaanbod op elkaar afgestemd. De dyslexiebehandeling neemt het onderwijs niet over, maar is erop gericht om de lees-/spellingontwikkeling die op school is vastgelopen zo te stimuleren, dat deze weer op gang komt. De zorgverlener heeft de regie over de invulling van het behandeltraject, maar de school blijft verantwoordelijk voor het bieden van goed lees- en spellingonderwijs en de ondersteuning daarbij, ook wanneer een leerling in een (vergoed) diagnostiek- of behandeltraject zit. In samenspraak tussen de school, de zorgverlener en de ouders wordt bekeken wat de best passende invulling van de aanpak en ondersteuning is, zowel in de zorg, als op school en thuis.

De tekst van deze sectie in deze handreiking wordt nog verder aangevuld.